

AOC Terra aan de slag met 'activerend leren'

Zonder relatie geen



FOTO: STUDIO ANDRÉ KUIJROK

Het is hard werken, maar je krijgt er wel wat voor terug. Wat? Dat je ziet dat leerlingen – ook de moeilijke – meer kunnen dan je had gedacht. Enkele vmbo-scholen van AOC Terra in het noorden van het land ervaren als pioniers in het groene onderwijs wat het betekent om te werken met kag-al: kennis als gereedschap – activerend leren.

“**D**oor kag-al komen een boel lijntjes

samen. Die lijntjes op zich zijn niet nieuw, wel het feit dat ze samenkomen.”

“Over tien jaar is het weer iets anders, waarin je vast onderdelen hiervan zult terugzien. Daar is op zich niets mis mee.”

“Ik moet nu wel nadenken over mijn visie.”

“Het sluit aan op mijn gevoel dat een leerling niet alleen iemand is die na vier jaar examen doet.”

“Ik vind het moeilijk om me er iets bij voor te stellen, ik voel me zelf een leerling. Is er geen kag-al naslagwerk?” Enkele opmerkingen van vmbo-docenten op het AOC Terra in Emmen, in reactie op de stelling ‘Kag-al is een onderwijshype, zoals er al zoveel geweest zijn’. Een stelling die aan de orde komt tijdens een ochtend mediërend leren, die onderdeel uitmaakt van het kag-al scholingstraject voor docenten. Op de laatste vraag of er een naslagwerk is, antwoordt de trainer,

Het gaat er vooral om dat je het oude idee van ‘ik zit voor de klas en bepaal’ loslaat en zelf actief wordt, op een manier die bij je past

prestatie

Emiel van Doorn (Stibco): “Nee, er is geen receptenboek. Je werkt met kinderen en elk kind is anders, net zoals elke docent. Wat je doet, mag geen trucje worden. Daar prikken leerlingen dwars doorheen.”

Bij het onderwijsconcept/ didactisch concept kennis als gereedschap – activerend leren (kag-al) gaat het zoals Van Doorn zegt om vaardigheden, kennis én gevoel. Om contact met de leerlingen, om interactie. En hoe een docent dat doet, is heel persoonlijk. Daarmee komen we meteen bij de kern van dit onderwijsmodel: niets moet. Het is de school die met de docenten bekijkt wat er uit kag-al te halen valt. Elke docent heeft een andere stijl en werkt op de manier die bij hem of haar past.

Meer halen uit de leerling

Kag-al is een onderwijsmodel of ontwikkelingstraject waarin enkele theorieën – onder andere zelfregulerend leren, het gedachtegoed van de ontwikkelingspsycholoog Feuerstein en het sociaal constructivisme – samen worden gebruikt in de praktijk, in dit geval in die van de omgang met vmbo-leerlingen. Er zijn meer methodes waarin het draait om het ‘leren leren’. Kag-al richt zich echter in eerste instantie op een groep leerlingen bij wie dit niet zo makkelijk lijkt. Maar uit elk mens, uit elke leerling, is meer te halen, ook sociaal. Hierbij speelt de docent een belangrijke rol. Om dit te kunnen bereiken, zijn er eerst een paar basiszaken nodig, zegt Emiel van Doorn, die tevens een van de bedenkers is van kag-al. “Ten eerste moet de werkdruk voor de docenten verminderen – door geen aandacht meer te besteden aan de voortdurende aandachtsvragen van leerlingen. Ten tweede neem je de verantwoordelijkheid niet af van de leerlingen, en ten derde laat je het idee los dat jij als docent altijd degene moet zijn die contact legt. De tijd en energie die hier-

mee vrijkomt, besteed je aan de leerlingen die het echt nodig hebben.” Activerend leren houdt in dat de docent geleidelijk meer verantwoordelijkheid voor het leerproces bij de leerling legt en dat de leerlingen samenwerkend leren. Iets wat voor (vmbo-)docenten niet vanzelfsprekend is. Zij hebben nogal eens last van het zogenaamde zorgcomplex en zitten ‘er bovenop’.

De kag-al methode, die de leerkracht dus helpt zijn leerlingen meer zelfwerkzaam te laten zijn, is de afgelopen paar jaar op tientallen vmbo-scholen in het land ingevoerd. De methode wordt ondersteund door Stibco, Windesheim, Fontys en Stoas Onderwijs Consult. Vier jaar geleden zijn de eerste (groene) vmbo’s – het Wellantcollege Dordrecht en het Kwadrant in Weert – begonnen met de scholing van groepjes docenten. Intussen houdt ook het AOC Terra zich er mee bezig. Daar is men gestart in Winsum en Oldekerk – inmiddels in het derde scholingsjaar -, waarna Eelde, Assen, Emmen (tweede jaar), Meppel en Wollega (eerste jaar) volgden. In 2000 werd bij AOC Terra afgesproken dat het onderwijs zo wordt opgezet, dat leerlingen zo actief en zelfstandig mogelijk kunnen werken en leren. Alle vmbo-docenten zullen deze en komende jaren de kag-al scholing volgen en kunnen zo hun manier van werken verbeteren. Dit scholingstraject voor docenten en school duurt vier jaar, maar het houdt daarna niet op, integendeel.

Je moet wel durven

De invoering van kag-al begint met een kennismakingsjaar, van informeren en voorbereiding, met name van een stuurgroep van enkele coördinatoren en de schoolleiding die het activerend leren binnen de school gaat sturen. Bert Bos, locatiedirecteur van AOC Terra in Oldekerk, een van de locaties waar men inmiddels volop

bezig is met kag-al: “Je laat eerst twee collega’s kennismaken met kag-al door ze de cursus Leren en Instructie I te laten volgen. Zij nemen als coördinator zitting in de stuurgroep. Vervolgens hebben we een teamgerichte bijeenkomst gehad over de inhoud van kag-al. Hierna is een eerste groep van vijftien docenten (van de 55) gestart met de scholing. Die groep is niet op basis van vrijwilligheid samengesteld, omdat iedereen geschoold moet worden. Zo voorkom je dat alleen de enthousiastelingen ermee aan de slag gaan en de minder enthousiaste docenten achterblijven.”

Deze scholing in groepen bestaat uit zes werkbijeenkomsten op school, met: waar gaat het om bij kag-al, welke onderdelen zijn er en welke werkvormen. Parallel hieraan proberen de docenten het geleerde vanaf het eerste moment toe te passen. Bert Bos: “Dat hoeven echt niet alle kag-al principes te zijn. Bij de deur gaan staan om de leerlingen te groeten is mooi, maar je moet het wel kunnen en durven. Het gaat er vooral om dat je het oude idee van ‘ik zit voor de klas en bepaal’ loslaat en zelf actief wordt, op een manier die bij je past. En natuurlijk blijven bepaalde instructiemomenten nodig. Daarin sluit je echter meer aan bij wat de leerlingen al weten en laat je Jantje iets aan Pietje uitleggen en ze met elkaar samenwerken in plaats van dat je het naar je toetrekt.”

Het didactische model betekent een verschuiving van demonstreren door de docent, via activeren naar ‘overlaten’ aan de leerling. Op een natuurlijke manier, uitgaand van de mogelijkheden van elke leerkracht. De bedoeling is dat hierdoor een prettig leerklimate ontstaat, een sfeer waarin de leerling zich vertrouwd en veilig voelt. Ook de verschillende werkvormen, waarbij de leerlingen veel van elkaar leren, dragen hieraan bij. Er is veel plaats voor bemoediging en leerlingen krijgen het gevoel dat ze écht wat kunnen, zodat ze gemotiveerd zijn om het ook zelf te doen. →



FOTO: STUDIO ANDRÉ RUIGROK

◀ **Activerend leren is ook: de leerling zelf de lesstof in het boek laten opzoeken**

thodes aan de orde. Vooral het leren reflecteren is belangrijk. En dat is voor ieder mens, dus ook voor een docent heel lastig.

Een van de middelen waarmee je kunt reflecteren is de video-interactiebegeleiding (VIB). Bos: "Een methode die de boel echt opengooit. Verschillende docenten filmen elkaar, op verschillende momenten, om te laten zien wat er gebeurt. Daarna is er weer intervisie. Dat betekent dat je je kwetsbaar durft op te stellen."

In de begintijd is er veel externe begeleiding, ook van de intervisie. Op een gegeven moment nemen de deskundigen binnen school het over. De benodigde expertise om het vast te houden is dan binnen de school aanwezig, bijvoorbeeld in de vorm van docentbegeleiders, video-interactiebegeleiders en interne trainers. Bert Bos vindt het aantrekkelijke van kag-al dat het helemaal is toegespitst op het vmbo. "Je moet datgene eruit halen wat op dát moment bruikbaar is, en daarbij niet alleen maar succes verwachten maar ook met teleurstellingen kunnen omgaan. Het is een geleidelijk proces, de scholing houdt nooit op."

Hij vertelt dat Oldekerk kag-al straks standaard opneemt in het programma en dat de school er middagen aan zal blijven besteden, ook in de toekomst. Dat dit ook gebeurt, bewaakt de stuurgroep van de school. Anders zou het naast weggegooide energie ook weggegooid geld zijn, zegt Bos, want kag-al is een hele investering. De scholing wordt betaald door AOC Terra, plus een deel van het scholingsgeld van Oldekerk. Bos: "Maar we verwachten dat ook de docenten er (vrije) tijd in investeren. Activerend leren is durven uitproberen, zelf actief zijn, en dan ontdekken dat veel goed werkt. Wanneer je als docent zelf laat zien wat je wilt, dan heb je al contact. Het is bijzonder om te merken dat je visie op de leerling verandert: je staat open voor zijn mogelijkheden in plaats van de onmogelijkheden, en helpt leerlingen om die te benutten."

Handen op de rug

Een ochtend mediërend leren op het vmbo groen in Emmen. Een kleine

tien docenten volgen dit onderdeel van het kag-al scholingstraject. Trainer Emiel van Doorn heet iedereen welkom en stelt: als kag-al niet werkt in de moeilijke klassen heeft het geen zin. Dus graag cassussen! Van Doorn wil van de aanwezige docenten horen over moeilijke momenten en lastige leerlingen. Over naar het huiswerk, ofwel het thema waarmee de afgelopen periode is geëxperimenteerd. De opdracht was 'handen op de rug'. Een voorbeeld van waar activerende didactic al in het klein begint: laat de leerling zelf zijn boek op de goede bladzijde openslaan en ga niet aanwijzen of meehelpen. Een docent vertelt over een voorval uit de klas. Hij kreeg weer eens de vraag: 'Waar zijn de zagen meneer?' Terwijl ze al jaren op dezelfde plaats hangen en de leerling dat dus best weet. Het kost toch wel moeite om voor het gemak dan niet even snel de zaag te pakken voor de leerling, zegt de docent.

"Dat is nou zo'n vraag die alleen maar een bevestiging is van het eigen leerproces," zegt Van Doorn, "en dat is 80 procent van alle vragen van leerlingen. Het gaat nu juist om die 20 procent van de vragen die zinvol is." Hij vertelt zijn toehoorders dat ze waarschijnlijk momenteel alleen maar meer vragen van leerlingen krijgen, omdat ze hun gedrag en stijl van lesgeven aan het veranderen zijn. Hierdoor raken de leerlingen onzeker. Maar dat is tijdelijk en hoort erbij wanneer je kag-al geleidelijk zelf gaat toepassen. De ochtend mediërend leren bestaat verder uit wat theorie en praten over verschillende stellingen over intelligentie en leren, zoals: 'een leerkracht is aangesteld als opleider en niet als opvoeder'. Trainer Van Doorn geeft het huiswerk, of experimenteerwerk, voor de volgende keer: geef de leerlingen vijf tot acht seconden de tijd om te antwoorden op een kennisvraag. Ofwel: houd als docent zo lang je mond zodat de leerling de kans krijgt zijn antwoord te formuleren voordat je het zelf uit ongeduld al doet. Ook weer zo'n mooi voorbeeld van activerend leren. ☺

Marleen Schepers

Voor meer informatie: Stoas Onderwijs Consult, Rob Jasperse, tel. 06-5134 3152 of e-mail: roj@stoas.nl

Leuk en lastig

De kag-al scholing gaat samen met ondersteuning van de docenten en ontwikkeling van materialen. Dit betekent hard werken voor iedereen, maar het kan ook veel opleveren. De school moet zich oriënteren op de nieuwe rol en maakt een ontwikkeling door naar lerende organisatie. Want dat wat wordt nagestreefd in de interactie tussen docent en leerlingen wordt nagestreefd op het niveau van hele school: dus ook in de interactie tussen schoolleiding en docenten en tussen docenten onderling.

Het gaat dus om vaardigheden, kennis én gevoel en dat betekent, zoals schooldirecteur Bos al zegt, het loslaten van oude patronen en vooroordelen. Je kunt daarom niet over één nacht ijs gaan. Gedurende vier jaar is er op een school een hele rits van bijeenkomsten. Eerst in grote groepen, daarna in steeds kleinere. Er wordt gediscussieerd, geëvalueerd, gereflecteerd en er komen nieuwe ideeën over onder andere lesmateriaal en werkme-